Oponentský posudek bakalářské práce Karolíny Buštové

Dětský „vypravěč“ ve vybraných prózách 30. let 20. století

(ÚČLK FF UK v Praze, studijní program Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání)

Cíl práce, její účel a směřování

Karolína Buštová se ve své bakalářské práci zaměřila na čtení tří vybraných psychologických próz, které vznikly ve 30. letech 20. století. Jsou jimi: *Žhář* Egona Hostovského, *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová* Boženy Benešové a *Helimadoe* Jaroslava Havlíčka. Její čtení se koncentruje především na otázku, jak je v těchto prózách utvářen vypravěč a jak do modelování fikčního světa vstupuje dětská perspektiva. Sama autorka si v práci formuluje kruciální otázky, k nimž se chce při svém čtení a analýze vztahovat: „Jaké vyprávěcí strategie autoři využívají při práci s dětským hlasem? Jak dětská perspektiva ovlivňuje čtenářův pohled na postavy, prostředí a děj? V čem se liší způsoby zobrazení dětského pohledu v jednotlivých textech? Jak se liší dětský hlas od dospělého hlasu? Lze na základě jejich přístupů vyvodit obecné závěry o přítomnosti dětské perspektivy?“ (s. 7)

Pro případnou diskusi bych ráda položila následující otázku, co bylo autorčinou motivací k této práci, proč se chtěla věnovat právě tomuto tématu a co ji na formulovaných otázkách zajímá. Nikde v textu práce jsem se nedočetla, proč mají být předmětem jejího zájmu právě ty tři uvedené prózy, jak probíhal jejich výběr, který je předkládán, ale pro příjemce (ani pro pisatele) není a nemá být samozřejmý.

Struktura práce je koncipována podle ověřeného klíče, kdy se začíná teoretickým pojednáním (zde co je psychologický román, co představuje kategorie vypravěče na základě teorie Genettovy, Doleželových *Narativních způsobů v české literatuře*, doplněno o monografii Hrabalovu, Kubíčkovu a Bílkovu). Myslím, že práci by prospělo, kdyby se začínalo od samotného čtení próz, při kterém by uvedený teoretický aparát již byl kriticky používán. Vytvořilo by se tak více prostoru pro ty otázky, které si autorka klade, a více prostoru pro autorku samotnou, tj. jak se ona sama vztahuje k těmto prózám, proč považuje pro sebe (nebo svou generaci) podstatné je číst. Právě ve studijním programu se zaměřením na vzdělávání jsou tyto otázky mnohem více obnaženější a viditelnější.

Metodologie a práce s odbornou literaturou

Výhrady lze vznášet k práci s odbornou literaturou, v soupisu odborné literatury nenajdeme žádné interpretační práce nebo studie ke zvoleným prózám (je tam pouze jeden

text P. Fraenkla o Benešové ze 40. let). Přitom je zřejmé, že k uvedeným prózám jsou již k dispozici mnohé odborné nebo interpretační práce (souhrnně a např. také o Žháři Egona Hostovského Vladimír Papoušek, *Dějiny „nové“ moderny III.*, kap. *1935–1941. Encyklopedie příběhů, paramytologie, paraboly a skepse*).

Uváděná hesla ze *Slovníku literární teorie* z 80. let by bylo možné obohatit o další práce k problematice psychologické prózy nebo o hesla z novějších slovníků, (např. práce Zbyňka Vybírala *Literární psychologie*, 2020).

Není jasné, na základě čeho autorka volí různá vydání primárních próz, proč a jak pracuje s různými vydáními textů. Např. u novely *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová* je v soupisu literatury uvedeno první vydání (přitom je k dispozici i vydání v České knižnici, 2015), Hostovského *Žhář* je čten ve vydání z roku 1948, *Helimadoe* z roku 1966. V soupisu literatury by mělo být uvedeno první vydání a následně vydání, s nimiž se konkrétně pracovalo.

Také dochází k různým metodologickým zmatením, centrální kategorií práce je vypravěč, ale diplomantka po teoretických úvodech na straně 16 tvrdí: „Vypravěč se tedy postupně začíná vytrácet z vyprávění“, což je dezinterpretace, a pokud je to myšleno jinak, mělo by to být i jinak formulováno. Pojetí vypravěče je terminologicky rozkolísané, jako problematické vidím používání pojmu *objektivita* a *objektivní* vyprávění. V textu práce termín totiž není používán jen v intencích Doleželova pojetí, ale někde také jako obecná kategorie. Rovněž je nedůsledně používána distinkce v pojmosloví dílo a text (viz již samotný úvod práce), problém je i v pojetí reflektora a fokalizace.

V některých úvahách o pozici vypravěče a čtenáře by autorce pomohl koncept fiktivního adresáta.

Styl a prezentace

Bakalářské práci by prospělo ještě minimálně jedno čtení a pečlivé editování. Text se nevyhnul rozličným povšechným nebo problematickým tvrzením, např. „Psychologický román jde svou introspektivností proti racionalistickému vnímání fikčního světa. Jeho podoba je vykreslována v mnoha odstínech šedi, nic zde není černobílé.“ (s. 11) Vedle toho není prost ani lexikálních („Je to téma, které je v Hostovského tvorbě velmi silně tematizováno.“, s. 18), „povznese návrh“ (s. 19) nebo syntaktických prohřešků. „Skrze fokalizované vyprávění je čtenáři umožněno odkrýt množství různých motivů, avšak pravá

identita žháře zůstane skryta až do konce příběhu, kde vypravěč – avšak pouze čtenáři – odhalí pravého viníka (nebo přesněji viníky).“ (s. 19)

Na s. 16 došlo k zaměnění pojmů narativní a naratologický.

Někde také není zřejmé, co se daným označením nebo formulací přesně míní, např. o čem se mluví, když se píše o vizuálních aspektech? „V psaném narativu je obecně nesmírně těžké se vyhnout jakémukoliv popisu myšlenek, a to i v případě úplně odosobněného vypravěče. Můžeme tudíž sledovat dvě linie výběru. Jednou je právě zmíněná myšlenková oblast postav díla a druhou jsou vizuální aspekty. Lze tedy dobře analyzovat, jaké vizuální aspekty jsou vypravěčem považovány za nezbytné pro čtenáře k vytvoření dostatečné představy o dění.“ (s. 14)

Také si nejsem jistá, zda mohu souhlasit s tvrzením o homodiegetickém vypravěči v kontextu *Helimadoe.* „Helimadoe je naopak vyprávěna z pohledu osoby, která popisuje události, jež se staly jí samotné. Jedná se tedy o homodiegetického vypravěče. Jelikož se však jedná o retrospektivní vyprávění, ani zde není v moci vypravěče zasahovat do vývoje příběhu, jelikož se udál v minulosti – může jej pouze komentovat.“ (s. 54) Zdá se mi to problematické, protože homodiegetický vypravěč vyprávění svým aktem vyprávění vytváří.

Celková koherence a akademická disciplinovanost

Větší pozornost měla být věnována závěrům, které chce diplomantka ze svého čtení a z komparace uvedených interpretačních sond vyvozovat. Například mi nebylo zřejmé, co myslí tvrzeními: „Zvýšení spoluúčasti čtenáře na utváření narativního světa by jednoduše mohlo vést k zániku podstaty literárního díla v množství individuálních interpretací.“ (s. 44) „Každý typ vypravěče tedy nejenže formuje příběh jinak, ale také určuje, jak hluboce se čtenář může do fikčního světa ponořit.“ (s. 17)
Je skutečně míra čtenářova ponoru do fikčního světa přímo závislá na typu vypravěče?

Bakalářskou práci doporučuji k obhajobě a vzhledem k výše uvedenému navrhuji hodnocení **velmi dobře** nebo **dobře**, v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze 21. 1. 2025 Mgr. Andrea Králíková, Ph.D.